

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi,
Sayı/Issue: 1 – Sayfa / Page: 135-152
ISSN: 2630-600X VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 11.03.2018 Kabul/Accepted: 07.04.2018

**KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNLARI VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ: VAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME¹**

***FINANCIAL PROBLEMS OF SME'S AND RECOMENDATIONS
FOR SOLUTIONS: AN EXAMINATION ON VAN ORGANIZE
INDUSTIRAL ZONE***

Yasin KILIÇLI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
yaveserva@gmail.com

Prof. Dr. Mehmet AYGÜN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
maygun@yyu.edu.tr

Öz

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) ülke ekonomisinin canlanması, üretimin artması ve işsizliğin azalması noktasında önemli bir yere sahiptirler. KOBİ'lerin sorunları ile ilgili olarak ülkemizde yapılan çalışmalarda sürekli aynı sorunların ele alınması, bu işletmeler ile yeterince ilgilenilmediğini ortaya koymaktadır. Gelişmiş diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'lere yeterli düzeyde değer ve önem verilmeli, başarısız oldukları durumlarda destek verilmeli ve onların çalışma alanlarında engel teşkil eden sorunlar ortadan kaldırılmalı, bilhassa finansal ve pazarlama açısından desteklenmeli, gelişim gösterebilmeleri için çeşitli kolaylıklar sağlanabilmelidir. Bu noktadan hareketle Van ilinde bir araştırma yaparak

¹ Bu Çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü Tarafından 2015-SOB-YL155 Nolu Proje ile Desteklenen Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin karşılaştıkları finansman sorunlarını incelenmek ve bu sorunlara ait çözüm önerileri geliştirmek amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada anket ve yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda KOBİ'lerin finansman sorunları açasından bakıldığında işletmelerin Döviz kuru, Enflasyon ve Faiz Belirsizliği, Gelir-Gider Akışlarındaki Sapmalar, Maliyetlerdeki Artışlar ve Reel Faizlerin Yüksek Oluşu karşılaştıkları en önemli sorunlar olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Finansman, Van.

Abstract

Small and medium-sized enterprises (SMEs) have an important place at the point of revitalizing the country's economy, increasing production and reducing unemployment. The problems of SME's with regard to our country in studies have consistently addressing the same issues, reveals not adequately dealt with these businesses. Advanced as in other countries, SME's our country must be given a sufficient level of value and importance, support should be given in the event of failure and their problems must be eliminated, which pose an obstacle in workspace, in particular, should be supported from a financial and marketing perspective, in order to show development, they must be able to get a variety of amenities. From this point, a by researching in Van examine the financing problems faced of SMEs operating in Van Organize Industrial Zone and this research was carried in order to develop solution proposal for these problems. In this study questionnaire and face-to-face interview method were used. As a result of the study, when looking the financing problems of SME's from the perspective of enterprises, exchange rate, inflation and interest rate uncertainty, income-expenditure flow deviations, increases in costs remained high and real interest rates can be said to be the most important problems they face.

Keywords: SME, Finance, Van.

Giriş

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri için son derecede önemlidir. Bu tip işletmelerin ülkemizde olduğu gibi çoğu zaman ekonomik krizler ile karşı karşıya kalan ülkelerde, ekonomik ilerlemelerin ve toplumsal kalkınmanın oldukça önemli güçlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yaşanan teknolojik ilerlemeler, dünyada ekonomik değişikliklerin hızlı olması ve rekabetin yoğun yaşandığı günümüzde, istihdam oluşturma ve üretimin büyük çoğunluğunu sağlayan KOBİ'ler yaşanan değişimlere hızlıca uyum sağlayabilen yapılarıyla ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

KOBİ'ler günümüzde Dünya ekonomisinde sanayinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. ABD, Uzak Doğu ve Avrupa Birliği ülkeleri KOBİ'leri ekonomik gelişmeler için önemli bir araç olarak

görmektedirler. Türkiye Sanayi'sinde önemli yere sahip olan KOBİ'ler AB uyum sürecinde, uluslararası rekabete her zaman hazır olmak zorundadırlar. Uluslararası ekonomide rekabetin yoğun olduğu bir düzende, KOBİ'ler sadece ulusal pazarlar için değil uluslararası pazarlarda rekabet avantajı sağlayabilmek için de üretim yaptıkları görülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda KOBİ'lerin başarıya ulaşabilmeleri için dünyada yaşanan ekonomik gelişmelerin gerisinde kalmayacak ve dünya ekonomisi ile sürekli uyum içinde olmasını gerekli hale getirmiştir. Dünya ekonomisinde KOBİ'lerin yerini alması ve varlıklarını devam ettirmeleri, ülke ekonomilerinin canlanması ve toplumsal kalkınma açısından, daha da önem kazanmaktadır

Ülke ekonomisinde büyük bir paya sahip olan KOBİ'lerin üretim, finansman, pazarlama, muhasebe, halkla ilişkiler, insan kaynakları, yatırım, tedarik sorunları, yönetim eksikliği, teknolojik açıdan ilerleyememe, mevzuat ve bilgi eksikliği gibi önemli sorunlarla başa çıkmak zorunda oldukları bir gerçektir. Ancak tüm bunlardan daha önemli ve belki de bu sorunların pek çoğuna kaynaklık eden sorunların başında finansman, pazarlama ve insan kaynakları (nitelikli personel) sorunları geldiği söylenebilir. Gerçekten de bugün KOBİ'lerin finansman, pazarlama ve nitelikli personel sorunlarının iyileştirilmesiyle, diğer pek çok sorunun da daha kolay çözüme kavuşacağını söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin karşılaştıkları finansman sorunlarını incelenmek ve bu sorunlara ait çözüm önerileri geliştirmektir. Van Organize Sanayi Bölgesinde aktif bir biçimde faaliyet gösteren 54 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda KOBİ'lerin en önemli finansman sorunlarının Döviz kuru, Enflasyon ve Faiz Belirsizliği, Gelir-Gider Akışlarındaki Sapmalar, Maliyetlerdeki Artışlar ve Reel Faizlerin Yüksek Oluşu karşılaştıkları olduğu görülmüştür.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak KOBİ hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise literatür çalışmalarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde uygulama sonuçları yer almaktadır. Son bölümde ise çalışmada elde edilen sonuçlara ilişkin genel değerlendirmeler ve önerilerde bulunulmuştur.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. KOBİ Kavramı

KOBİ'lerin sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesi konusunda yaşanan önemli sorunlardan biri, standart KOBİ tanımının olmamasıdır (Narin ve Akdemir, 2005: 2). KOBİ'leri

ifade etmek için kullanılan tanımlar ve ölçütler konusunda bilim adamları ve araştırmacılar arasında da görüş birliği bulunmamaktadır. Ülkelerin kalkınma düzeyleri ve sektörler arasındaki farklılık ortak bir tanımlamaya engel olmaktadır (Yüce, 2007: 46).

Ancak küçük işletme tanımları, orta ölçekli işletme tanımlarına bir ışık tutabilmektedir. Buradaki güçlüğün, yapılacak olan sınıflamada hangi kriterin kullanılması gerektiğine karar verilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Hemen hemen tüm ülkelerde kullanılan kriterler, nitelik ve nicelik yönünden ikiye ayrılmaktadır (Uludağ ve Serin, 1991: 15).

KOBİ'lerin belirlenmesinde, özellikle işletme iktisadında başvuru nicel ölçütler su şekilde sıralanabilir (Müftüoğlu, 2002: 76) :

1. İşletmede istihdam edilen personel sayısı,
2. İşgücünün toplam is zamanı fonu (çalışma süresi),
3. Ücret toplamı veya işgücü maliyet toplamı,
4. Sabit varlıkların miktarı,
5. Sabit varlıkların değeri,
6. Makine sayısı,
7. Makine park değeri,
8. Makinelerin is zamanı fonu toplamı,
9. Yıllık amortisman tutarı,
10. Toplam sermaye,
11. Öz sermaye,
12. Çalışma (işletme) sermayesi,
13. Sabit sermaye,
14. Sipariş tutarı,
15. İşletme kapasitesi,
16. Satış tutarı, vs.

İşletmelerin büyüklüğünün tespit edilmesinde kullanılan bir diğer ölçüt olan nitel ölçütler, firmaların büyüklüğünün tespitinde, işletme sahibinin ve işletmenin fonksiyonlarının niteliksel özelliklerini dikkate almaktadır. Literatürde yaygın olarak kullanılan nitel ölçütler aşağıda sıralanmaktadır (Şimşek, 2002: 5):

1. İşletme sahibinin fiilen işletmede çalışması,
2. Risk üstlenme ve sorumluluğun işletme sahibine ait olması,
3. İşletme mülkiyetinin ve yönetimin bağımsızlık derecesi,
4. Aile bireylerinin işletmede fiilen çalışması ve potansiyel katkılarının değerlendirilmesi,
5. Yönetim tekniklerinin uygulanması ve yetersizliği,
6. Sermayenin sınırlı oluşu ve finansal yetersizlik,

7. İş bölümü ve uzmanlaşma derecesinin düşüklüğü,
8. İşletmenin sahip olduğu pazar payının azlığı,
9. İşletmenin satış ve satın almadaki pazarlık gücünün olmaması.

Türk hukukunda “Küçük ve Orta Ölçekli İşletme” deyimini çeşitli mevzuatlarda yer almaktadır. Ancak bu kavramın tanımı sadece, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulması hakkındaki kanunda yer almaktadır (Ar ve İskender, 2005).

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı hakkındaki kanunun “tanımlara” ilişkin 2.Maddesinde kanunda geçen “işletmeler” deyimini şöyle belirtilmektedir (Akgemci, 2001: 9):

- İmalat sanayi sektöründe 1- 50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmelerini;
- 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmelerini; ifade eder.

KOSGEB, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerini üniversite ve yükseköğretim mezunu nitelikli eleman istihdamına yönlendirmek ve bu faaliyetlerinin desteklenmesi ile verimliliklerini artırarak ulusal ve uluslararası ticarete güçlenerek rekabet edebilmelerini sağlamak amacıyla uyguladığı “İstihdam Desteğinden, yararlanmak isteyen işletmelerden (Akgemci, 2001: 9):

- “1-150 arasında işçi çalıştırmak,
- İmalat sanayinde faaliyet göstermek
- Gerçek usulde defter tutmak, koşullarını istemektedir. Aynı şekilde, “Ortak Kullanım Atölyesi/Laboratuvarına Yönelik Makine-Teçhizat Desteği” kapsamında da işgören sayısı ile ilgili aynı rakamlara rastlanmaktadır.

Türkiye' de KOBİ'lere finansman desteği sağlayan Türkiye Halk Bankası'nın yaptığı tanımlar şöyledir (Çelik ve Ozan, 2006: 191):

- Halkbank, teşvik belgeli işletmelerde işgören sayısı 1-150 arası olup, sabit yatırımları 100 Milyar TL'yi aşmayanları;
- Normal KOBİ'lerde ise işgören sayısı 1-250 arası olup, toplam makina ve ekipmanlarının kayıtlı net değeri 400 Milyar TL'yi aşmayanları;

KOBİ olarak değerlendirmektedir.

18 Ocak 2001 tarih ve 2429 sayılı KOBİ Teşvik Kararnamesi'nde yer alan tanımlama ise aşağıdaki gibidir (Akgemci, 2001: 9):

- İmalat ve tarımsal sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerden; kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamının net tutarı 400 milyar TL'yi geçmeyen işletmelerden; "1 ile 9 arası işğören çalıştırnanlar mikro ölçekli, 10 ile 49 arası işğören çalıştırnanlar küçük ölçekli, 50 ile 250 arası işğören çalıştırnanlar ise orta ölçekli işletme sınıfına girmektedir.

1.2. Ekonomik ve Toplumsal Kalkınmada KOBİ'lerin Önemi

Ekonomik kalkınmışlık düzeyi ne olursa olsun bugün bütün ülkelerde KOBİ'ler, gerek toplam işletmeler içindeki payları ve gerekse istihdama sağladıkları katkılar açısından, toplam işletmelerin neredeyse tamamına yakın bir kısmını oluşturmaktadır. Avrupa'da 1980'li yıllardan itibaren "ölçek ekonomileri" görüşüne alternatif olarak "Küçük Güzeldir" görüşü yaygın olarak kabul görmeye başlamıştır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gereksinimlerine atıfta bulunan Joseph Schumpeter'in bu düşüncesini günümüzde çok sayıda bilim adamı kabul etmektedir. KOBİ'ler ekonomik yapı içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. OECD ülkelerinde toplam girişimlerin %95'ini ve toplam istihdamın % 60 ile %70'ini oluşturdukları göz önüne alındığında, KOBİ'lerin ekonomik anlamda neden bu kadar öneme sahip olduklarını görmek zor olmayacaktır (Zengin ve Aykırı, 2012: 4).

Tablo 1: Seçilmiş Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Önemi

DEVLE T	Tüm İşletmeler İçindeki Yeri (%)	Toplam İstihdam İçindeki Yeri (%)	Toplam Yatırım İçindeki Yeri (%)	Katma Değer İçindeki Yeri (%)	Toplam İhracat İçindeki Payı (%)	Toplam Kredilerden Aldığı Pay (%)
A.B.D.	97,2	50,4	38,0	36,2	32,0	42,7
Almanya	99,8	64,0	44,0	49,0	31,1	35,0
Hindistan	98,6	63,2	27,8	50,0	40,0	15,3
Japonya	99,4	81,4	40,0	52,0	38,0	50,0
İngiltere	96,0	36,0	29,5	25,1	22,2	27,2
G.Kore	97,8	61,9	35,7	34,5	20,2	46,8
Fransa	99,9	49,4	45,0	54,0	23,0	48,0
İtalya	97,0	56,0	36,9	53,0	-	-
Türkiye	98,8	45,6	6,5	37,7	8,0	3,0-4,0

Kaynak: Tahir Akgemci, **Kobi'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, Haziran 2001, s.12.

2. Literatür Taraması

Ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısında önemli bir yeri olan ve sanayileşme çabalarına katkıları olan KOBİ'lerin basta finansal sorunlar olmak üzere yasadıkları birçok sorun mevcuttur. Bu sorunlar incelendiğinde temelde, iki şekilde ortaya çıktıkları görülmektedir. Öncelikle sorunların bir kısmı işletmelerin kendi kontrolleri dışında oluşan sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar ile teknolojik gelişme ve bölgesel farklılıklar gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Yüce, 2007: 46). Karşılaşılan bu sorunların ortaya çıkmasında KOBİ'lerin çalışma yöntemlerinin bilimsel olmaması ve eğitim konusunda yaşanan eksikliklerin önemli etkisinin olduğu bilinmektedir (Yıldırım ve Yenihan, 2014: 233).

Sorunların diğer bir kısmı ise işletmelerin yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Geleneksel kuralların mevcut olduğu bazı işletmelerde babadan oğula geçen yönetim anlayışı örgütlenmede önemli sorunlara yol açmaktadır. Sermaye yapılarının yetersiz olması, üretim için uygun bir yerleşim alanına sahip olmamaları, finansman sağlanmasındaki sıkıntılar, üretim ve pazarlama faaliyetlerinde etkin olamamaları da KOBİ'lerin gelişmelerini etkileyen diğer faktörler olarak sayılabilir (Yörük ve Ban, 2003: 22).

KOBİ'lerin ülke ekonomisi içerisindeki öneminin artmasına paralel olarak KOBİ'lerin sorunları üzerine yapılan çalışmalarda önemli artışlar olmuştur. Tablo 2'de Türkiye'de KOBİ finansman sorunları üzerine yapılan çalışmalar özetlenmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar/Yazarlar	Sonuçlar
Bekçi ve Usul (2001)	Göller bölgesinde faaliyet gösteren 44 firma üzerine yapılan çalışmada, en önemli sorun olarak yetersiz finansman yapıları belirlenmiştir.
Yılmaz (2005)	Yalova ili özelinde 73 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda KOBİ'lerin faaliyet destekleri sağlamak amacıyla sağlanan teşviklerden haberdarlık durumlarının düşük olduğu ayrıca teşviklerden yararlanma konusunda bürokrasiden kaynaklı sorunların olduğu ön plana çıkmıştır.
Torlak ve Uçkun (2005)	Eskişehir ile üzerine yaptıkları çalışmalarında pazarlama ve finansman sorunlarını araştırmışlardır. 128 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda en ciddi pazarlama sorunlarının nakit para sıkıntısı, piyasa durgunluğu ve kredi faizlerinin

	yüksekliği olduğu anlaşılmıştır.
Saydan ve diğerleri (2005)	Van ili üzerine yaptıkları ve 214 firmayı kapsayan çalışmaları sonucunda işletmelerin yaşadıkları finansman ve kalifiye eleman sorunları nedeniyle teknolojik yenilikleri takip edemediklerini tespit etmişlerdir.
Özder (2006)	Türkiye’de faaliyet gösteren 620 KOBİ üzerine yaptığı çalışması sonucunda en önemli sorunlar olarak mevzuat, bürokratik, teşvik yönetsel sorunlar ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra KOBİ’lerin finansal sorunlarının kendilerini etkileyen en önemli sorun olarak görülmeye devam ettiği belirlenmiştir.
Bilici (2007)	Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsayan çalışmasında KOBİ’lerin sorunları araştırılmıştır. 187 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda firmaların teşviklerden yararlanmadığı, ihracata yönelik üretimin az olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.
Yüce (2007)	Samsun ilinde faaliyette bulunan 180 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda firmaların profesyoneller tarafından yönetilmediği, finansman faaliyetlerinde karşılaşılan en önemli sorunun ise satışların dalgalı olması ve tahsilattaki gecikmeler olarak belirlenmiştir.
Kalaycı ve elik (2008)	Denizli, Isparta ve Antalya illerinde faaliyette bulunan 110 firma üzerine yaptıkları çalışmaları sonucunda firmaların önemli finansman sorunları olarak; öz kaynak ve işletme sermayesi yetersizliği, kredi temininde yaşanan problemler, sermaye piyasalarının etkin kullanılamaması tespit edilmiştir.
Türköz (2008)	Isparta ilinde faaliyette bulunan 150 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda firmaların banka kredileri noktasında çekingen oldukları, finansal araçları kullanma konusunda isteksiz oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, faiz oranlarındaki yükseklik, teminat koşullarının ağır olması ve bürokratik süreçlerinde firmaların bankalar ile etkileşimde sorunlar olarak belirtilmiştir.
Korkmaz (2009)	Kahramanmaraş ilinde faaliyette bulunan 100 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda satış karlılığının düşüklüğü, alacakları tahsilatta karşılaşılan güçlükler ve maliyet artışlarının en önemli kısa vadeli finansal sorunlar olarak ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra döviz kuru, enflasyon, faiz belirsizliği, yatırım kredilerinin pahalı oluşu uzun vadeli finansal sorunlar olarak belirtilmiştir.
Küçüközmen ve Oğuz (2008)	Konya ilinde faaliyette bulunan ve 70 firma üzerine yapılan çalışma sonucunda KOBİ’lerin en önemli sorunlarının finansman sorunu olduğu belirlenmiştir. Firmaların önemli bir kısmında finans uzmanının olmaması, istikrarsızlık ve belirsiz piyasa koşulları nedeniyle firmaların risk almaktan kaçındıkları ve yatırım yapmadıkları ve hatta küçülmeye gittikleri tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca firmaların önemli bir kısmının alternatif finansman tekniklerinden habersiz olduğu ve yeterince yararlanmadıkları da belirlenmiştir.
Emir ve diğerleri (2012)	Trabzon’da faaliyette bulunan 43 firma üzerine yaptıkları çalışmalarında firmaların önemli bir kısmında ayrı bir finansman departmanı ve yöneticisinin olmadığı ve firmaların

	sağlanan teşvik ve desteklerin yetersiz olduğunu en önemli finansal sıkıntılar olarak da alacakların tahsilindeki gecikmeler, maliyet artışları, öz kaynak yetersizliği ve kredi teminindeki güçlükler olarak tespit edilmiştir.
Zengin ve Aykırı (2012)	Kars ilinde faaliyet gösteren 250 firma üzerine yaptıkları çalışmalarında KOBİ'lerin öz sermaye yönünden sıkıntı yaşadıkları, kredi talebine ilişkin teminatların ağır olması, bürokrasi ve kredilerin zamanında sağlanamamasının en önemli sorunlar olarak belirlenmiştir.
Gök ve Uçar (2013)	Diyarbakır ilinde faaliyet gösteren 75 firma üzerine yaptıkları çalışmalarında öz kaynak dışı finansman kaynak kullanımının düşük olduğunu tespit etmişlerdir.
Öndeş ve Güngör (2013)	Erzurum ilinde faaliyet gösteren 40 firma üzerine yaptıkları çalışmalarında firmaların en önemli finansman sorunlarının alacakların tahsilindeki yaşanan gecikmeler olduğu belirlenmiştir.
Bilen ve Solmaz (2014)	Diyarbakır ilindeki KOBİ'ler üzerine yaptıkları çalışmalarında firmaların kurumsallaşmadıkları ve finansman ve kalifiye eleman eksikliğinin önemli sorunlar olduğu belirlenmiştir.
Yıldırımalp ve Yenihan (2014)	Kocaeli Gebze 'de faaliyet gösteren 65 firma üzerine yaptıkları çalışmalarında KOBİ'lerin finansman sorunları olarak genelde bilgi eksikliği, bürokratik işlemlerin çokluğu, kanunlar hakkında yeterli bilgi olmayışı ve kaynak sıkıntısından kaynaklandığını açıklamışlardır.
Kaya (2014)	Elazığ ilinde faaliyet gösteren 30 firma üzerine yaptıkları çalışmaları sonucunda KOBİ'lerin en önemli sorununun finansman olduğu belirlenmiştir. KOBİ'lerin uzun vadeli ve düşük faiz ile kredi sağlayamaması, öz kaynak yetersizliği, tahsilat ve yabancı kaynak temininde yaşanan sıkıntılar önemli finansman sorunları olarak belirlenmiştir.
Karadeniz ve diğerleri (2015)	Van ilinde faaliyet gösteren 36 KOBİ niteliğindeki konaklama işletmesi üzerine yaptıkları çalışmaları sonucunda en önemli finansal sorunlar olarak enerji giderleri, vergi oranları ve faiz oranlarının yüksekliği olarak belirlenmiştir.

3. Van İli Organize Sanayii Bölgesinde Faaliyet Gösteren Kobi'lerin Finansman Sorunlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Van ili Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sorunlarını tespit etmek ve sorunlar konusunda değerlendirmelerde bulunarak çözüm önerileri ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı içerisinde Van ili Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmeler yer

almaktadır. Araştırma kapsamına alınacak şişletmelerin tespit edilmesinde ve adreslerin belirlenmesinde Van Organize Sanayi Yönetimine kayıtlı olan KOBİ niteliğindeki şişletmelerin listesinden yararlanılmıştır.

3.3. Ana Kütle ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın ana kütleli Van Organize Sanayi Bölgesi sınırları içerisinde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki şişletmelerdir. 1998 yılında kurulan Van OSB’de yaklaşık 111 firma faaliyette bulunmaktadır. Fakat faal olarak faaliyet gösteren 80 firma bulunmaktadır. Dolayısıyla ana kütle 80 firmadır. Çeşitli nedenlerle 26 şişletme değerlendirme dışı bırakılmış ve 54 firmadan gelen anketler değerlendirmeye alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket soruları (Korkmaz, 2009) ve (Torlak ve Uçkun, 2005) çalışmaları esas alınarak, bu soruların derlenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Anket sonuçları SPSS programında analiz edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.5. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında yapılan ankete ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo 3’de ankete katılan firmalara ilişkin özet bilgiler yer almaktadır. Tablo sonuçları incelendiğinde;

- ❖ Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren şişletmelerin faaliyet alanları incelendiğinde yoğunluğun Kimya-Petrol-Kömür-Kauçuk ve Plastik sektöründe olduğu görölmektedir. Bu sektörü sırasıyla Gıda-İçki ve Tütün sektörü ve Taş ve Toprağa Dayalı sektörler takip etmektedir.
- ❖ Anket kapsamında değerlendirilen şişletmelerin hukuki yapıları incelendiğinde en fazla yığılmanın limitet şirket ve anonim şirket türünde olduğu görölmektedir. Gerçek kişi türünde şişletme sayısının çok az olduğu görölmektedir. Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren şişletmelerin hukuki yapılarının bu şekilde dağılım göstermesinde şişletmelerin çalışan sayılarının, yönetim şekillerinin, kurucu ve ortak sayısının ve bağlı oldukları vergi türü gibi etkenlerin rol oynadığı söylenebilir.

- ❖ Anket kapsamında değerlendirilen işletmelerin işçi çalıştırma oranlarına bakıldığında %64,8'lik oran ile en fazla 10-49 arasında işçi çalıştırdıkları görülmektedir. Van Organize Sanayi Bölgesinde 50'den fazla işçi çalıştırılan sadece 3 tane işletme bulunmaktadır.
- ❖ Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerin faaliyet yılları göz önüne alındığında yoğunluğun en fazla 16 ve üstü faaliyet yıllarında olduğu görülmektedir. Daha sonra bu faaliyet yılını sırasıyla 1-5 faaliyet yılı takip etmektedir. 6-10 yıl ve 11-15 yıl faaliyet yılı gruplarına baktığımız zaman işletme sayısı olarak birbirlerine eşit olduğu söylenebilir. Son 5 yılda işletme sayılarının önceki yıllar ile karşılaştırıldığında önemli derecede artış olduğu görülmektedir.
- ❖ İşletme yöneticilerine ait bulgulara bakıldığında, yöneticilerin büyük çoğunluğunun aile üyelerinden oluştuğu görülmektedir. Geri kalan kısımda ise yöneticiler sırasıyla ortaklar ve profesyonel yöneticilerden oluşmaktadır.
- ❖ İşletmelerin sermaye yapıları incelendiğinde öz kaynakların önemli bir payının (%81,5) olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Van Organize Sanayi Bölgesindeki Firmalara İlişkin Özet Bilgiler

	SIKLIK	YÜZDE
FAALİYET ALANLARI		
Gıda-İçki ve Tütün	10	18,5
Taş ve Toprağa Dayalı	7	13
Metal Eşya-Makine Teçhizat ve Ulaşım Araçları	2	3,7
Orman Ürünleri ve Mobilya	5	9,3
Metal	4	7,4
Kimya-Petrol-Kömür-Kauçuk ve Plastik	15	27,8
Diğer	11	20,4
TOPLAM	54	100
HUKUKİ YAPILARI		
Gerçek Kişi	4	7,4
Limited Şirketler	37	68,5
Anonim Şirketler	13	24,1
TOPLAM	54	100
İŞÇİ SAYISI		
10 Kişiden Az	16	29,6

10-49 Kişi	35	64,8
50-149 Kişi	3	5,6
TOPLAM	54	100
FAALİYET YILI		
1 Yıldan Az	3	5,6
1-5 Yıl	11	20,4
6-10 Yıl	10	18,5
11-15 Yıl	10	18,5
16 Yıl Üstü	20	37,0
TOPLAM	54	100
YÖNETİCİLER		
Aile Üyeleri	32	59,3
Ortaklar	11	20,4
Profesyonel Yöneticiler	8	14,8
Diğer	3	5,6
TOPLAM	54	100
SERMAYE YAPISI		
Tamamı Öz kaynak	46	85,2
%10'dan Az Yabancı Kaynak	1	1,9
%11-%30 Yabancı Kaynak	3	5,6
%31-%50 Yabancı Kaynak	1	1,9
TOPLAM	54	100

- ❖ Anket kapsamında değerlendirilen şletmelerin yarısının teşviklerden yararlandığı görülmüştür. Van organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren ve anket kapsamında değerlendirilen şletmeler %27,8'lik oran ile en fazla üretime yönelik teşviklerden %25,9'u ise yatırıma ait teşviklerden yararlandıkları tespit edilmiştir.
- ❖ şletmelerin % 77,8'lik kısmının finansman kararları için dışarıdan destek almadığı belirlenmiştir. Destek alan firmaların ise % 9,3'lük kısımları bağlı oldukları holdingler, yatırım bankalarından % 7,4'lük kısmı ise Bağımsız Dış Denetim kurumlarından destek aldığı görülmüştür.
- ❖ Ankete katılan şletmelerin yaklaşık % 50'lik kısmının kısa vadeli finansal planlama yaptıkları, % 20,4'lük kısmının hem kısa hem de uzun vadeli finansal planlama yaptıkları % 14,8'lik kısmının ise finansal planlama yapmadıkları belirlenmiştir. Finansal planlama yapmayan firmaların ise neden olarak "Döviz kuru, Enflasyon ve Faiz Belirsizliği" ile "Gelir-Gider Akışlarındaki Sapmalar" %20,4'lük oran ile ilk sırayı oluşturduğu görülmektedir. "Maliyetlerdeki Artışlar" ve "Reel

Faizlerin Yüksek Oluşu” %18,5’lik oran ile ikinci sırada yer almaktadır.

- ❖ Van OSB’de faaliyetlerini sürdüren ve anket kapsamında değerlendirilen işletmelerin finansal sorunlar yaşamalarının nedenlerine baktığımızda %72,2 oran ile ilk sırayı “Alacak Tahsilatında Karşılaşılan Güçlükler” almaktadır. İkinci sırada ise %68,5’lik oran ile “Maliyetlerdeki Artışlar” almaktadır. %66,7 oran ile “Banka Kredilerinin Pahalı ve Faizlerin Yüksek Olması” üçüncü etken olarak gösterilebilir.
- ❖ Anket kapsamında değerlendirilen işletmelerin banka kredisi kullanma/kullanmama durumlarına baktığımızda, işletmelerin çoğu banka kredisi kullandıkları görülmektedir. İşletmelerin banka kredisi kullanma/kullanmama nedenlerini incelediğinde, kısa vadeli finansman ihtiyacı için yaklaşık %32’si kullandıkları, %13’ü ise kullanmadıkları söylenebilir. Uzun vadeli finansman ihtiyacı için işletmelerin, yaklaşık %26’si kullandıkları, %22,2’si kullanmadıkları söylenebilir. İşletmelerin % 37’si yeni yatırımlar için banka kredisi kullandıkları, %13’ü ise yeni yatırımlar için banka kredisi kullanmadıkları söylenebilir.
- ❖ İşletmelerin banka kredisi kullanmama nedenlerine bakıldığında en fazla yoğunluk “Teminat Şartlarının Ağır Olması” görülmektedir. Bunu izleyen “Faiz Oranlarının Yüksek Olması” ise işletmelerin banka kredisi kullanmama nedenleri arasın ikinci sırada olduğu söylenebilir. Banka kredisi kullanmama nedenleri arasında en az etkiye “Öneri ve Taleplerin Bankalarca Dikkate Alınmaması” olduğu söylenebilir.
- ❖ Van OSB’de faaliyetlerini sürdüren ve anket kapsamında değerlendirilen işletmelerin krediye ihtiyaç duyduklarında kullandıkları kaynaklar incelendiğinde kaynak olarak en çok ticari bankalardan yararlandıkları görülmektedir. Ticari bankalardan sonra işletmeler en çok Halk bankası ve KOSGEB’ten yararlandıkları söylenebilir. Bu sonuçlar neticesinde ticari bankaların bölgede daha aktif olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdama sağladığı katkı ve ekonomik yapının kalkınması için yarattıkları katma değer ile ülke ekonomisi için vazgeçilmez bir unsur olduğu söylemek mümkündür. Ayrıca ekonomide yaşanan yapısal değişiklikler ve teknolojik yeniliklere ayak uydurabilmek konusunda da önemli bir işleve sahip oldukları bilinmektedir.

Ülkemizin KOBİ'lerin hem sosyal hem de ekonomik yapısında yarattıkları katma değer ve sanayinin gelişmesine sağladıkları katkı inkâr edilemez bir gerçektir. Ülkemizde ki KOBİ'lerin günümüzde küresel ekonomi de yaşanan gelişmelere ayak uydurabilmekte zorluk çekmesi finansman ve pazarlama sorunları başta olmak üzere beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Bu anlamda KOBİ'lerin sorunların belirlenmesinde ve bu sorunlara çözüm yollarının aranması, ekonomik sistemde desteklenmesi ve ekonomik ve sosyal düzen için ne kadar önemli olduğu anlatabilmek için bu çalışma önem taşımaktadır.

Yapılan çalışma Van Organize Sanayi Bölgesinde faaliyetlerini sürdüren ve anket kapsamında yer alan 54 KOBİ niteliğindeki işletme verileri ele alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler tamamıyla işletmelere uygulanan anket formunda bulunan ve yalnızca araştırma konusu dâhilinde ki sorular kapsamında yapılmıştır. Anket kapsamında değerlendirilen işletmelerden elde edilen veriler ve analiz sonuçlarına göre öneriler aşağıda belirtildiği gibi sıralanmıştır.

Öneriler;

- ❖ Yapılan araştırma sonucunda Van OSB işletmelerinde yönetici pozisyonlarının genellikle aile üyelerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde söz konusu üyelerin profesyonel bir yöneticilik eğitimine sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda işletmelerin yönetim departmanlarında profesyonel yöneticilere yer vermesinin yaşanan sorunlara çözüm getirebileceği düşünülmektedir.
- ❖ Anket kapsamında incelenen işletmelerin üretim kapasitelerinin düşük olduğu yapılan çalışmada tespit edilen önemli bir husustur. Bu noktada üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara girişilmelidir. Bu bağlamda devlet desteğiyle istihdam edilecek çalışan sayısında artışa gidilmelidir.

- ❖ İşletmelerin sermaye yapıları incelendiğinde çoğunlukla öz kaynak ağırlıklı oldukları tespit edilmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi işletmelerin önemli bir kısmı aile şirketi niteliğindedir. Bu durum işletmelerin yabancı kaynak kullanımından ziyade yatırımlarını finanse etmede öz kaynaklara başvurmalarına neden olmaktadır.
- ❖ Yapılan araştırmada işletmeler genellikle üretim ve yatırıma ilişkin teşviklerden yararlandığı görülmüştür. İşletmelerin sadece üretim ve yatırıma ait teşviklerden değil, ihracat ve ithalata yönelik teşvikler, vergi indiriminden kaynaklanan teşvikler, yeni teknolojik yatırımlar gibi teşvik türlerinden de yararlanabilirler. Ayrıca KOBİ'lerin rekabette avantaj sağlayabilmeleri için teşvik ve yardımların artırılması gerekmektedir.
- ❖ Anket kapsamında incelenen işletmelerin yatırım kararı almalarında profesyonel firmalardan destek almadıkları görülmektedir. Bu noktada işletmelerin daha verimli ve sağlıklı kararlar alabilmesi için işletme dışı kaynaklardan yararlanma yollarını geliştirmeleri gerekmektedir.
- ❖ Yapılan araştırmada işletmelerin genellikle kısa vadeli finansal planlama yaptıkları tespit edilmiştir. Bu durum işletmelerin uzun vadede finansman sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda işletmelerin kısa vadeli ve uzun vadeli finansal planlama yapmaları ve yaşanabilecek teknolojik ve ekonomik gelişmelere uygun olacak biçimde bu planları sürekli olarak güncellemeleri gerekmektedir.
- ❖ İşletmelerin girdi alım-satım koşulları incelendiğinde genellikle üretim girdilerini peşin aldıkları buna karşın vade ile sattıkları tespit edilmiştir. Bu durum işletmelerde nakit sıkıntısına yol açmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin satış ve alacak politikalarını gözden geçirmeleri gerekmektedir. Nakit sıkıntısı işletmelerde önemli finansal sorunlara neden olmaktadır.
- ❖ Anket kapsamında incelenen işletmelerin banka kredilerine başvurularındaki bürokratik işlem fazlalığına ilişkin düşünceleri önemli bir boyuttadır.

Bankaların başvuru esnasında işletmelerin finansman ihtiyaçı için gerek duydukları kredilerin teminat şartlarında esneklik sağlaması bu noktada önem arz etmektedir. İşletmelerin özellikle kısa vadeli finansman ihtiyaçı için gerek gördükleri krediler için faiz oranlarının işletmelerin karşılayabileceği oranda ve kredi geri dönüş sürelerinin ödeme gücüne uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. İşletmelerin kredi kullanırken bazı sorunlar ile karşılaşmamak için ortak eylem planları hazırlamalı ve bunun için sanayi ve ticaret odalarından destek almalıdırlar. Ayrıca işletmelerin kurumsallaşma yoluna gitmeleri ve kayıt dışı işlemleri azaltarak kredi derecelendirme notlarını dikkate alınacak bir düzeye getirmeli sağlanmalıdır. KOBİ'ler ağır teminat şartlarından dolayı kredi almada büyük sıkıntılar çekmektedirler.

- ❖ Yapılan çalışmada işletmeler açısından en önemli finansman kaynağının banka kredileri olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin alternatif finansman kaynaklarına ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve bunun yanı sıra bu kaynaklardan çok fazla yararlanmadıkları diğer önemli bir tespittir. İşletmeler kredi sağlamada kullandıkları kaynaklardan sadece ticari bankalara bağlı kalmamalı, EXİMBANK, Katılım Bankaları, DAKA (Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı), Factoring, Leasing gibi alternatif finans kaynaklarından daha fazla yararlanma yoluna gitmeli ve bu kaynakların daha yaygın bir şekilde kullanılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Girişimcilik yeteneğine ve bilgisine sahip fakat yeterli sermayesi olmadığı için işletme kuramayan girişimcilere belli bir pay karşılığında finansman sağlayan risk sermayesinin kullanımı yaygınlaştırılmalı ve tanıtılmalıdır.

Kaynakça

- Akgemci, T. (2001). KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler.
http://www.kobider.org.tr/pdf/kobi_sorunlar_destekler.pdf
- Ar, A.A. ve İşkender, H. (2005). Türkiye'de KOBİ'ler ve KOBİ'lerde Planlama, Uygulama ve Denetim. *Mevzuat Dergisi*, Yıl 8, Sayı 87.

- Bekçi, İ. ve Usul, H. (2001). Göller Bölgesindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 111-125.
- Bilen, A. ve Solmaz, H. (2014). KOBİ'lerin Karşılaştıkları Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Diyarbakır Örneği. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 7, 60-79.
- Bilici, N. (2007). Erzurum Alt Bölgesindeki KOBİ'lerin Mevcut Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 383-398.
- Çelik, A. ve Ozan, E. (2006). KOBİ'lerde Yeniden Yapılanma Stratejileri Araştırması: Kahramanmaraş Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, 189-213.
- Emir, M., Sevim, U. ve Aslantürk, D. (2012). KOBİ'lerde Finansal Yönetim Uygulamalarının Finansman Sorunları Üzerindeki Etkisi: Trabzon İli Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* 6, 121-144.
- Gök, R. ve Uçar, M. (2013). Diyarbakır'da Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin Finansman Sorunu Çözümünde Kredi Garanti Fonu. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXXII, Sayı 1, 117-146.
- Kalaycı, Ş. ve Çelik, İ. (2008). Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama. *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt 45, Sayı 521.
- Karadeniz, E., Unur, K., Köşker, H. ve Zencir, B. (2015). Van İlinde Faaliyet Gösteren KOBİ Statüsündeki Konaklama ve Seyahat İşletmelerinin Finansal Sorunlarının Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 85-98.
- Kaya, G. A. (2014). Elazığ İlinde KOBİ'lerin Finansal Sorunları Ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 193-224.
- Korkmaz, Y. (2009). *Kahramanmaraş'ta Faaliyet Gösteren KOBİ Niteliğindeki İşletmelerin Finansman Sorunları*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Küçüközmen, C. ve Oğuz, D. (2008). BASEL II Sürecine Geçişte KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Konya Örneği. *I. Uluslararası Sempozyum: KOBİ'lerde Basel II*, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

- Müftüoğlu, M. T. (2002). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ’ler)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Narin, M. ve Akdemir, S. (2005). Türkiye’de KOBİ’lere Sağlanan Destekler. *Ekonomik Yaklaşım*, Sayı 55, Cilt 16, 43-68.
- Öndeş, T. ve Güngör, N. (2013). KOBİ’lerin Finansmanı Erzurum Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (1), 1-17.
- Özder, M. R. (2006). Küresel Rekabet ve Değişim Sürecinde Yöresel Kobilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Türkiye Üzerine Bir Uygulama.
<http://buldansenpozyumu.pau.edu.tr/kitap/19.oturum/1.pdf>
- Saydan, R., Gümüş, A. ve Ak, R. (2005). KOBİ’lerde Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Rekabet Gücü Açısından Önemi (Van İli Örneği). 2. *KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi*.
- Şimşek, M. (2002). *Ekonominin Lokomotifi KOBİ’lerin Olmazsa Olmazları*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Torlak, Ö. ve Uçkun, N. (2005). Eskişehir’deki KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, 1, 199-215.
- Türköz, P. (2008). *KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Bankaların KOBİ’lere Yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Uludağ, İ. ve Serin, V. (1991). Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler -Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler. İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Yıldırım, S. ve Yenihan, B. (2014). İşverenlerin Gözüyle KOBİ’lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri: Gebze Bölgesindeki KOBİ’lerde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 229-251.
- Yılmaz, T. (2005). *Türkiye’deki KOBİ’lerin Sorunları, Çözüm Önerileri Ve Sağlanan Destekler*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yörük, N. ve Ban, Ü. (2003). *KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yüce, G. (2007). *Türkiye’de İmalat Yapan KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri: Samsun İlinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi.
- Zengin, Y. ve Aykırı, M. (2012). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Finansal Sorunlar: Kars İlinde Bir Uygulama. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 91-116.